SYMPTOOM (=Σ) EN FANTASMA?

Lieven Jonckheere

PPaK
10/12/2016 en 14/01/17

drie verhoudingen tussen symptoom=Σ en fantasma

vereenvoudigend kunnen we 3 verhoudingen tussen Σ en fantasma onderscheiden
- Σ gaat vooraf aan het fantasma, Σ laat toe om het fantasma te vinden
- Σ is gebaseerd op het fantasma, Σ is een uiting van het fantasma
- Σ is niet meer gebaseerd op het fantasma, Σ is niet meer uiting van het fantasma – maar van de pulsie

Meteen even laten aanvoelen wat dat betekent – met een standaardillustratie
- 1ste verhouding Σ en fantasma
  Σ gaat vooraf aan het fantasma, Σ laat toe om het fantasma te vinden
  - kunnen we nog benaderen vanuit Freud
  - paradigma: infantiele fobie = structureel Σ in de neurose
    cf. casus paardenfobie van kleine Hans (1909) – waarin de 1ste Lacan structuur aanbrengt
    voor de 1ste Lacan is infantiele fobie een structureel Σ in de neurosen (Sém IV)
    fobie = Σ dat noodzakelijk aan fantasma voorafgaat, Σ dat toelaat fantasma te vinden/construeren
    - dankzij het Σ van zijn paardenfobie vindt kleine Hans zijn fantasma
    - in dat fantasma "nijpt een loodgieter zijn piemel&poep af en meet hem daarvoor in ruil enkel een grotere poep aan" – grotere poep waarmee Hans veel meer 'op zijn gemak' is
- 2de verhouding Σ en fantasma
  Σ is gebaseerd op het fantasma, Σ is een uiting van het fantasma
  - zouden we kunnen benaderen vanuit Lacan
  - paradigma: een vrouw = structureel Σ voor elke man ("mijn vrouw") (Sém XXIII, 101)
    cf. geval Joyce's seksuele obsessie voor eigen vrouw
    uit zijn erotische briefwisseling met haar blijkt dat zijn seksuele obsessie met haar op een seksueel fantasma gebaseerd is – waarvan hij zich plots hyperbewust is geworden:
    typische *cuckold*-fantasma = hoorndragerfantasma: "door Nora met jan en alleman seksueel bedrogen te worden"
- 3de verhouding Σ en fantasma
  Σ is niet meer gebaseerd op het fantasma, Σ is niet meer uiting van fantasma – maar van de pulsie
  - zouden we weer vanuit de laatste Lacan kunnen benaderen, vanuit zijn analyse van Joyce
  - paradigma: onuitgegeven, met niets vergelijkbare manier van schrijven zoals Joyce die uitvindt in Finnegan's Wake = inconceivably private Σ dat hem en hem alleen kenmerkt – en dat zijn vrouw als Σ aflost (Sém XXIII)
    dat schrijven, van "Finnegan's Wake", verschaft Joyce een genot dat niet alleen los staat van elke vorm van genot vanuit het onbewuste (in woordspelingen, die een bepaalde 'zin' doen verschijnen) maar ook van elke vorm van genot vanuit het fantasma (zoals het hoorndragerfantasma)
    - het genot dat Joyce aan zijn schrijven beleeft, komt nog het dichtst in de buurt van het genot van wat Freud de drift en Lacan de pulsie noemde
    - in de mate dat Joyce zich volledig met dat Σ van zijn onuitgegeven 'driftschrijven' identificeert en dus één en al een nieuw soort schrijver wordt, noemt Lacan dat Σ een sinthoom

nog even samenvatten

- 1ste tijd: infantiele fobie = structureel Σ voorafgaand aan het fantasma
- 2de tijd: fantasma – met aantal Σ die daarvan de uiting zijn
  oa typische Σ dat 'zijn vrouw' voor een man is
- 3de tijd: sinthoom of particuliere, *inconceivably private* Σ na het fantasma
  bv het schrijven bij Joyce

infantiele fobie en sinthoom zijn dus in een bepaald opzicht elkaars tegenhangers

I

Σ VOORAFGAAND AAN HET FANTASMA

- fobie als Σ (Lacan) of als monosymptomatische neurose (Freud)
  - Infantiele fobie is voor Lacan inderdaad een Σ (voor 1ste Lacan, maar blijft dat ook bij latere Lacan)
    - in klassieke psychiatrische termen: fobie is geen syndroom
      syndroom = geheel van symptomen die altijd samen voorkomen
    - in klassieke lacaniaanse termen: fobie is geen structuur
      - structuur = organisatie van het I via S om R te vermijden (zal ik nog uitleggen)
        - wat verschillende Σ kan impliceren
        - maar wat ook zonder Σ kan

        Bv neurosen hysterie, dwangneurose – psychosen paranoia, melancholie, schizofrenie
      - fobie is geen structuur – fobie = één S tegen R (zal ik nog uitleggen)

    fobie = structureel Σ in neurose, Σ dat centrale rol speelt in de constructie van de structuur van de neurose
  - Freud probeerde nog even van fobie mono-symptomatische neurose te maken = neurose met 1 Σ door die fobie als *Angsthysterie* te herbenoemen

- Freud probeerde nog even van fobie mono-symptomatische neurose te maken = neurose met 1 Σ door die fobie als *Angsthysterie* te herbenoemen
  - Freud stelt eerst vast dat fobie overal kan voorkomen, als Σ
    - in allerlei neurosen, vooral in de dwangneurose
    - maar ook in allerlei psychosen

    in principe is fobie dus geen apart 'ziekteproces' (Freud), geen aparte structuur (Lacan)
  - Freud onderscheidt echter ook een neurose, waarbij fobie het centrale, en vaak zelf enige Σ is nl typische kinderfobie – cf. paardenfobie kleine Hans
    dat soort fobie noemt Freud 'angsthysterie'
    dat soort fobie is een vorm van hysterie omdat ze het gevolg is van dezelfde soort verdringing waardoor de standaardhysterie tot stand komt = conversiehysterie met Σ zoals verlamde hand
    - verdringing = scheiding voorstelling en affect
      cf. moslimpatiënt Lacan Sém I, 220
      - 'trauma'
        - wet stelt: "dief = hand af!"
        - hoort zeggen: "vader = dief …"
          – moet groot affect bij 'hand van vader' gevoeld hebben
      - verdringing koppelt affect los van het woord 'hand'
    - effect van verdringing
      - voorstelling 'hand (van de vader)' wordt S
      - vrije affect kan 2 kanten uit:
        - conversiehysterie
          - terugkeer van S 'hand (van de vader)' laat toe dat vrijgekomen affect ergens op het eigen lichaamsoppervlak neerslaat en zo gebonden wordt
          - cf. wanneer man zelf iets verkeerd doet, met zijn hand (masturbatie?), dan wordt die eigen hand de hand van zijn vader (schaduw van de hand van de vader valt op zijn hand) – en zet vrijgekomen affect zich op die hand – die verlamd geraakt = conversiehysterie
        - fobie als angsthysterie
          - vrijgekomen affect wordt niet op eigen lichaam gebonden via terugkerende betekenaar – maar transformeert zich tot angst
          - angst vervolgens gebonden door een of andere voorstelling/S die het subject vanuit de buitenwereld aangewaaid komt
            vanuit het discours van de moeder, zoals we zullen zien …

allemaal maar om te zeggen dat de fobie een specialleke is, in het veld van de neurosen

- Freud probeert van fobie even een mono-symptomatische neurose te maken – niet volgehouden
- voor Lacan is fobie niet echt een neurose meer, maar een geïsoleerd symptoom

fobie als Σ in verhouding tot het fantasma werkt 1ste Lacan uit op 2 manieren

- dynamische verhouding
- statische verhouding

- <u>dynamische verhouding tussen fobisch Σ en fantasma</u>
  - fobisch Σ gaat aan het fantasma vooraf Σ
  - fobisch Σ laat toe het subject ahw toe om zijn fantasma te vinden, te construeren
- Dat het Σ van de infantiele fobie aan het fantasma voorafgaat én toelaat om het fantasma te vinden veronderstelt een <u>zelfstandigheid van het Σ van de infantiele fobie tov het fantasma</u>
  - Σ van de infantiele fobie staat op gelijke voet met het fantasma = <u>statische verhouding</u>
  - Σ van de infantiele fobie is een equivalent van het fantasma
    subject moet ahw kiezen tussen fobisch Σ en fantasma

STATISCHE VERHOUDING TUSSEN Σ VAN DE INFANTIELE FOBIE EN HET FANTASMA

- **Lacan weinig gezegd over verhouding fobisch Σ / fantasma**
  eerste belangrijke passage, in 2 varianten
  - Sém VI, "Le désir et son interprétation" (1958-1959)
  - *Ecrits*, "Subversion du sujet" (1960)

  Stelling samengevat: fobisch Σ en fantasma zijn …
  - … 2 verschillende antwoorden op het verlangen van de Ander
  - … 2 verschillende basissen voor het eigen verlangen van het subject

- **wat is verlangen van de Ander? cruciale notie bij 1ste Lacan!**
  - wat is dat verlangen van de Ander?
    heel vereenvoudigend
    = moeder die niet alleen maar moeder is voor het kind, maar ook nog iets 'radicaal Anders'
    = de voor het kind mysterieus blijvende vrouwelijke kant van de moeder
    = vrouw-in-de-moeder
  - wat is probleem met het verlangen van de Ander of de vrouw-in-de-moeder?
    - voor moeder kan kind alles zijn
      - voor de moeder is het kind het substituut van de fallus – die ze niet heeft
      - het volstaat dus dat kind zijn voor de spiegel tot eenheid gemaakt lichaam met die fallus identificeert om alles voor de moeder te zijn
        - driehoeksverhouding moeder/kind/fallus is wat Lacan duale relatie noemt
        - dat is geruststellend voor het kind
    - voor vrouw-in-de-moeder kan kind niet alles zijn
      - vrouw-in-de-moeder neemt geen vrede met die fallus, met het kind als fallus-substituut
      - kind kan zich dus niet verschansen in identificatie met fallus
        kind krijgt dan ook angst dat de vrouw-in-de-moeder het op elk moment kan laten vallen
  - illustratie angstwekkende verlangen van de Ander, de angstwekkende vrouw-in-de-moeder

- <u>illustratie angstwekkende verlangen van de Ander, de angstwekkende vrouw-in-de-moeder</u>
  casus, niet toevallig, van fobie – briefwisseling Freud met Fliess, voor eigenlijke uitvinding PA
  - man met keverfobie herinnert zich eerste angstaanval=paniek op 10j
    slaagde er maar niet in om "een of andere zwarte kever te vangen"
  - uit Freuds ondervraging bleek dat paniek tov onvatbare kever te maken had met …
    … het verlangen van zijn moeder, met de vrouw-in-zijn-moeder
    - onduidelijke zwarte kever herinnert pt aan kever die hij heel goed kent nl *Marienkäfer* (= lieveheersbeestje)
    - *Marienkäfer* brengt hem meteen bij moeder … die 'Marie' heet
    - in verband met zijn moeder herinnert pt zich een conversatie tussen zijn oma (moeder van zijn moeder) en een tante – over zijn moeder, na haar vroege dood (luistervinken!)
      - toen 'ons Marie' op het punt stond om te trouwen met de man die later zijn vader zou worden, zou ze, in volle hysterische twijfel, heel theatraal, voortdurend "*Que faire!?"* uitgeroepen hebben – "wat nu gezongen?!"
      - pt had Franse *que faire* echter in Duits 'verhoord' als *Käfer*
        - pt had interpretatie gemaakt dat moeder bijna niet met zijn vader getrouwd was, door de schuld van … kevers! Bijna had zij zich laten tegenhouden door *Käfer Käfer Käfer*… *Käfer* is dus dubbelzinnige S waarin het verlangen van zijn moeder, haar 'onmogelijke seksuele verhouding' als vrouw tot zijn vader, is verdicht.
        - … en was hij niet geboren geworden. Het is dus tegenover dit *"Que faire?"* van de vrouw-in-zijn-moeder, tegenover haar wanhopige vraag of ze de vader graag genoeg zag om met hem te trouwen en van hem kinderen te krijgen, dat patiënt zich de vraag was gaan stellen: "Heeft zij mij misschien niet gewild?"
      - de *Marienkäfer* die hij later niet te pakken kreeg was dus Marie's *"Que faire?!"* waarvan zijn bestaan afhing en waar hij maar geen vat op kreeg
  - De S van zijn 'keverfobie' haalt hij dus uit het discours van zijn moeder
    Telkens hij beslissing moet nemen, gaat hij, 'net als ons Marie", overal 'kevers' zien
    in de fobie is hij dus echt wel de zoon van zijn moeder

- **2 antwoorden op / beschermingen tegen verlangen van de Ander, tegen vrouw-in-de-moeder**
  die dus de basis van iets als een eigen verlangen moeten vormen
  - het 1ste het beste antwoord op het verlangen van de Ander = fobisch Σ
    - hoe komt fobisch Σ tot stand?
      - cf. keverfobie pre-analytische Freud
        - direct vanuit een S uit het discours van de Ander = moeder!
        - echter probleem:
          S door subject echter slechts geassumeerd via een soort verhoring
          verhoring ogv mogelijkheid om het gehoorde op verschillende wijzen te schrijven
          cf. *Que faire* verhoord of herschreven als *Käfer*
        - Gevolg:
          verlangen moeder of vrouw-in-moeder terzelfder tijd afgedekt én getoond door die S
          vrouwelijke van moeder blijft doorschemeren in die fobische S
          cf. fobische S *Marienkäfer* verbergt én toont de vrouw Marie die zijn moeder is
      - cf. paardenfobie kleine Hans
        verlangen moeder of vrouw-in-moeder terzelfder tijd afgedekt én getoond door die S
        vrouwelijke van moeder blijft doorschemeren in die fobische S
        - fobische S 'paard' verbergt het verlangen van zijn moeder of vrouw-in-moeder
          Hans bang voor paarden – maar waarvoor juist?
          wordt voor het eerst bang voor paarden als hij stoute straatkinderen vanop laadplatform op voorbij ratelende paardenkarren ziet springen, terwijl ze scanderen *wegen dem Pferde!* = "wegens het paard"
          - Freud: Hans moet dat verkeerd verstaan hebben – kinderen moeten geroepen hebben *Wägen* en *Pferd*
            Wägen = Weens dialect voor *Wagen*, 'kar' – gelijkluidend met *wegen* = wegens
            als Hans dus zegt dat hij zijn fobie *wegen dem Pferde* (door, omwille, wegens het paard) gekregen heeft, dan verbergt hij waar hij echt bang voor is
            - bang voor de *Wägen* = kar die achter die paarden hangt,
            - bang dat die *Wägen*=paardenkar plots zal beginnen rollen
          - Lacan: brengt dat in verband met het gegeven dat de moeder gedreigd had om te scheiden van vader en dus te verhuizen
            - moeder moet het dus over die *Wägen*=paardenkar gehad hebben
              Wägen is dus de S van de vrouw-in-de-moeder – de vrouw die niet content is met zijn vader
            - *Wägen* dat Hans dan later, als hij de jongens *Wägen* hoort roepen, ahw in het Algemeen Beschaafd Duits herschrijft als *wegen*

            Hans heeft angst dat moeder met *Wägen* zal vertrekken en hem zal achterlaten
        - verlangen van moeder, vrouw-in-de-moeder, schemert door in fobische S 'paard'
          Hans bang voor paarden – maar waarvoor juist?
          - bang voor "paarden die *Krawall* met hun poten maken"
            - Hans deed fobie op tijdens uitje met mama: geschrokken van *Krawall*=herrie die gevallen paard maakt door wild in het rond te stampen met zijn poten
            - Lacan suggereert dat moeder afspraakjes had met een minnaar …
              … en dat om de *Krawall* van haar seksuele esbattementen zou kunnen gaan
          - bang voor ondefinieerbare 'zwarte vlek' op, voor of in het hoofd van dat paard
            - Freud: onduidelijk wat in de realiteit: paardenbril / voederzak / neusgaten?
            - Lacan betrekt zwarte vlek op geslachtsorgaan mama dat Hans moet gezien hebben (oa als hij haar naar WC volgde)

- Functie fobische S of Σ
  signifiant à tout faire of 'manusje van alles'
  - die de vorm aanneemt van een rebus
    - bv *Marienkäfer* = "Marie roept *Que faire*?"
    - bv paard-met-kar
  - die een soort voorloper is voor Nom-du-Père
    - geen metafoor van verlangen van de moeder – NdP is dat wel!
    - maar een *pop-up* gevaarsteken wanneer het subject in de buurt komt van het verlangen van de Ander of de vrouw-in-de-moeder – meer een metonymie: S die overal aan de rand van het gat van het verlangen van de moeder opduikt
      fobie = *désir prévenu* = preventie van het verlangen van de Ander …
    - maar allesbehalve een perfecte preventie tegen het verlangen van de Ander
      - fobische S of voorloper NdP van binnenuit aangevreten door vrouw-in-de-moeder
      - = terugkeer van het verdrongene doorheen de verdringende instantie
        cf. ets Félicien Rops "La Tentation de Saint-Antoine" – waarnaar Freud verwijst
        - Sint Antonius vlucht verleidingen van deze wereld door zich aan de voeten van de gekruisigde Christus vast te klampen
        - Maar tot zijn ontzetting ziet hij Christus als een soort schaduw van zijn kruis afvallen en neemt een naakte vrouw de plaats van Christus aan het kruis in de vrouw die hij via het kruis vlucht, keert dus terug op dat kruis
          het verdrongene keert terug in de verdringende instantie zelf

- 2de beter antwoord op verlangen van de Ander = fantasma
  - fantasma = verhouding subject tot een verloren object
    - fobie = verhouding subject tot een S

      nog even herhalen ivm fobie
      - S afgeluisterd in het discours van de moeder

        – die in zijn dubbelzinnigheid (equivoque) een uiting is van haar verlangen, van haar vrouw-zijn – en die daarom is blijven hangen
      - 2 voorbeelden gegeven

        cf. mijn bijdrage over equivoque interpretatie iNWiT 6 over lacaniaanse interpretatie
        - vanuit 2 operationaliseringen van *désir de l'Autre* of vrouw-in-de-moeder – vanuit vroege Freud
          - cf. casus briefwisseling pre-analytische Freud: *que faire!* = wat te doen!
            - S van twijfel van moeder Marie in relatie tot vader: moet ze met hem trouwen?
            - afgeluisterd in intiem gesprek tussen grootmoeder en tante
          - cf. casus kleine Hans 1909: *Wägen …* = verhuiswagen …
            - S van twijfel van moeder in relatie tot vader: moet ze hem verlaten, moet ze verhuizen?
            - afgeluisterd in intiem gesprek tussen moeder en vader
        - fobie = het eerste het beste in verlegenheid ineen geflanste antwoord op *désir de l'Autre*
          - cf. fobie tov niet te vangen *Marienkäfer*
          - cf. fobie Hans tov paard dat verhuiswagen met moeder in aan het rollen brengt
    - fantasma = verhouding subject tot een object
      - object verloren in relatie tot het lichaam van moeder
      - onduidelijk of dat object deel van het subject of van de moeder is

        cf. borst – verliest kind bij het spenen deel van de moeder of deel van zichzelf??
      - fantasma recupereert dat verloren object, herstelt daarmee de band

        maar met behoud van de onduidelijkheid van de lokalisatie van dat object

        blijft onbeslisbaar "van mij" /"niet van mij", kant subject of niet – *to me or not to me*

        cf. topologie Möbiusband (tonen)
  - fantasma kan op 2 wijzen op verlangen van Ander antwoorden

    fantasma heeft 2 polen: subject en object

    subject kan zich in 1 van die 2 polen verschansen, kan zich met 1 van die 2 polen identificeren
    - dwangneurotisch fantasma
      - identificatie met subject … dat niet kan verdwijnen, als 'sterke 'ik'
      - typisch:

        man blaast zichzelf op en suggereert dat er iets in hem zit dat hij zou kunnen geven – maar geeft uiteindelijk nooit iets
      - op die manier maakt het subject het verlangen van de Ander onmogelijk

        doordat hij dat verlangen tot een eindeloze vraag herleidt
    - hysterisch fantasma
      - identificatie met object … dat voortdurend verdwijnt, onvatbaar is
      - typisch:

        vrouw maakt zichzelf als vrouw op en suggereert dat ze complement van De Man zou kunnen zijn – maar uiteindelijk ontsnapt ze altijd aan elke man
      - op die manier zorgt subject ervoor dat het verlangen van de Ander onbevredigd blijft

    dwangneurose als 'sterk ik' in het fantasma en hysterie als 'onvatbaar object' in het fantasma beschermen zich allebei op hun manier tegen het verlangen van de Ander
  - 2 voordelen fantasma tov Σ (SWOT-analyse!)

- 2 voordelen fantasma tov Σ (SWOT-analyse!)
  - fantasma beschermt beter tegen verlangen van de Ander dan fobisch Σ
    - fobisch Σ was transparant
      désir de l'Autre of vrouw-in-de-moeder schemert er nog altijd in door
      angst blijft het beeld beheersen
    - fantasma is opaak
      désir de l'Autre of vrouw-in-de-moeder schemert er niet meer in door
      wie in een fantasme schuilt, blijft dan ook 'merkwaardig angstvrij'

    cf. mythologische beeldspraak
    - fantasma
      - Slot waarin het subject zich kan verschansen tegen het verlangen van de Ander,
      - Slot heeft 2 torens
        - stijve ivoren toren van het sterke dwangneurotische subject
          dat voet bij stek houdt
        - slappe vlezige toren van het zwakke hysterische subject
          dat alsmaar in het niets verschiet
    - fobie
      - wie buiten het Slot van het fantasma blijft rondzwerven, gelijk de troubadours, …
      - … moet voortdurend terugdeinzen voor een of ander mythisch beest waarin een S van de moeder-in-de-vrouw doorschemert
  - fantasma laat toe om een schijn van een eigen verlangen op te houden
    - fobisch Σ brengt subject niet tot een eigen verlangen
      fobie = *désir prévenu*
      - preventie van het verlangen van de Ander …
      - … maar ook preventie van het eigen verlangen – fobie = een en al *Hemmung*
    - fantasma brengt subject wel tot een schijn van een eigen verlangen
      - hysterie: eigen verlangen … maar blijft altijd ergens *insatisfait*
      - dwangneurose: eigen verlangen … maar blijft altijd ergens *impossible*

hoe dan ook: fobisch Σ én hysterisch/dwangneurotisch fantasma
= 2 alternatieve beschermingen tegen het angstwekkende verlangen van de Ander, het angstwekkende van de vrouw-in-de-moeder

DYNAMISCHE VERHOUDING TUSSEN Σ VAN DE INFANTIELE FOBIE EN HET FANTASMA

in de constructie die ik tot nu toe opzette, ogv Lacan, lijken fobisch Σ en fantasma elkaar uit te sluiten
ik noem dat een statische visie: het een of het andere

er is echter ook een **dynamische visie op verhouding fobisch Σ en fantasma** construeerbaar

Lacan lijkt inderdaad te suggereren dat fobisch Σ toelaat om fantasma te vinden/construeren

- 2 belangrijke uitspraken ter zake
  - 1962 (IX, 5 april 1962): "fobie = 1ste neurotische stap naar oplossing van probleem *désir de l'Autre* – een stap die de angst verre van oplost"
  - 1969 (XVI, 307): "fobie is geen *entité clinique* maar een *plaque tournante* in de *Neurosenwahl*"
    plaque tournante = draaischijf
    - schijf waarop men locomotieven laat keren
    - plaats waarop alles samenkomt en van waaruit alles vertrekt
- suggereert 2 tijden
  - fobisch Σ = 1ste stap
    - geen aparte structuur is, zoals dwangneurose en hysterie
    - maar soort moment of instrument – een Σ !!– dat het subject moet toelaten om te kiezen voor hysterie/dwangneurose – met hun respectieve fantasma's
  - fantasma = 2de stap
    - biedt stabieler bescherming tov het verlangen van de Ander
    - vormt de basis voor iets als een eigen verlangen

klinische illustratie voor het vinden/construeren van het fantasma via het fobisch Σ
makkelijk vanuit Freud te construeren

- via *Verschränkung*
  - Freuds klinische gevalsstudie van paardenfobie van kleine Hans (1909)
    - die Lacan een echte paardenstal noemt
    - en die Lacan opkuist of structureert door daarin 5 tijden te onderscheiden
    IV (1956-1957)
  - Freuds metapsychologische constructie van het ontstaan van het paradigmatisch fantasma "Een Kind wordt geslagen (1919)
    - waarin Freud zelf 3 tijden onderscheidt
    - 3 tijden die Lacan herneemt
      IV(1956-1957), V(1957-1958) en VI (1958-1959) – XIV (1966-1967) en XVII (1969-1970)

  Verschränkung van beide teksten levert constructie in 6 tijden op
  waarbij duidelijk wordt welke rol het fobische Σ speelt bij het 'vinden', 'uitvinden' van het fantasma
  cf. overzichtsschema
- vooraleer die 6 tijden te bekijken: nog even begin- en eindpunt vastpinnen
  - enerzijds vormen die 6 tijden het antwoord op het inaugurele probleem van het **verlangen van de Ander**, de vrouw-in-de-moeder – met de **angst** die daaruit resulteert
  - anderzijds zijn die 6 tijden eigenlijk 6 staties op de lange en gevaarvolle queeste naar het **verlangen van het subject** – als **enige remedie tegen die angst** tov het verlangen van de Ander

  6 tijden scanderen dus de ruimte/tijd tussen de mythische oorsprong van het verlangen van de Ander en het ethische eindpunt van het eigen verlangen van het subject.

	GEVALSSTUDIE KLEINE HANS 1909	**GENESE FANTASMA "EEN KIND WORDT GESLAGEN" 1919**
I	**duale of imaginaire relatie met moeder** imaginaire identificatie met fallus van moeder	x
II	**angst** confrontatie met het Reële van het verlangen van de Ander of de vrouw-in-de-moeder – door 2 *Fremdkörper* • door genot uit eigen penis • door geboorte concurrente (zus) om liefde van de moeder	x
III	x	**1ste tijd fantasma** **"Mijn vader slaat het kind dat ik haat"** teken van exclusieve liefde van vader = objectrelatie met imaginaire vader
IV	**fobische betekenaar of fobisch Σ** vrees voor 'paard'	**2de tijd fantasma** **"Ik word geslagen door mijn vader"** = betekenaar van de **Naam-des-Vaders**
V	**reeks fantasieën** = mythische transformatie • organisatie van I • via permutatie van S rond fobische S1 • om R te vatten	x
VI	**fantasma** "loodgieter vraagt mij penis en poep te tonen, nijpt beide af met een tang, en geeft mij een grotere poep" **ik-ideaal** = Meesteres Slaat Paarden	**3de tijd fantasma = basisfantasma** **"Een kind wordt geslagen …** • … door vader?" • … ik weet niet waar ik ben … … ik kijk waarschijnlijk toe" oorzaak van masturbatiedwang = **genot**

- **tijden I – III**
  eerste 3 tijden hebben niet rechtstreeks te maken met dynamiek fobisch Σ en fantasma
  typische voorgeschiedenis van infantiele fobie
  ik vat die snel samen
  - tijd I: kind = alles voor moeder
    - door zich, in zijn lichamelijke eenheid, te identificeren met wat zij mist: kind = fallus van moeder
    - I of duale relatie
  - tijd II: I of duale relatie onhoudbaar
    - typische tussenkomst 2 R factoren of 2 *Fremdkörper*
      - structureel: eigen penis die zich roert = oncontroleerbaar genot (1ste infantiele orgasmes)
      - accidenteel: geboorte concurrente in liefde van moeder
    - 2 *Fremdkörper* maken dat kind met zijn lichaam niet langer gemis van moeder kan opvullen
      kind kan niet meer fallus van moeder zijn
    - dat confronteert kind – weer? – met het verlangen van moeder, met de moeder-in-de-vrouw – wat tot angst leidt
  - tijd III: antwoord op angst tov de vrouw-in-de-moeder?
    appel op vader in al zijn gedaanten, alle vaderfiguren afgegaan = RIS van de vader
    - R vader
      vader moet verantwoordelijkheid nemen voor R van de vrouw-in-de-moeder
      - hij moet daar zijn R tegenover stellen: hij moet tonen dat hij een vent is
        - IV: “hij moet haar eens goed neuken” – zegt Hans volgens Lacan tegen zijn vader
        - XXII: *père-version* = vader die van moeder objet a=oorzaak van zijn verlangen maakt
      - R vaders blijken daar niet (altijd) tegen opgewassen
    - I vader
      kind vlucht in een duale verhouding met een I vader
      - dat is de vader die verschijnt in de 1ste tijd in Freuds reconstructie van het ontstaan van fantasma “Een Kind wordt geslagen” – in de zin "Mijn vader slaat het kind dat ik haat"
      - I vader richt zich niet direct tegen het verlangen van moeder (zoals R vader zou moeten), maar tegen de 2 *Fremdkörper* die het kind met verlangen van moeder confronteren
        cf. Hans: zusje én eigen penis = allebei ‘kind dat ik haat’ en die I vader ‘slaat’
        - I vader slaat penis én ander kind ahw weg
          zodat subject zich weer in I duale relatie met moeder kan nestelen, als haar fallus
          zodat subject niet meer met verlangen van moeder al vrouw geconfronteerd wordt
        - I vader slaat ander kind alsof dat een soort tamtam zou zijn
          door het ander kind te slaan geeft vader mij een boodschap
          - vader slaat ander kind niet omdat hij dat haat
            – of dat plezierig vindt: geen sadisme
          - vader slaat ander kind om mij een teken te geven – een teken dat hij mij alleen graag ziet, dat ik alles voor hem ben: "mijn vader slaat ander uit schrik dat ik anders zou gaan denken dat hij die ander boven mij verkiest, dat ik niet zijn exclusieve lieveling(e) ben"
      - subject kan zich bewust worden dat het de exclusieve liefde vanwege I vader claimt
        – in overdracht, onder een merkwaardige vorm:
        "neutraliteit analyticus tov andere ptn = teken van exclusieve liefde tot mij"
    - S vader
      daarna pas verschijnt S vader of NdP – of eigenlijk de wegbereider van die S vader
      onder de vorm van het fobisch Σ

- **tijd IV: S van het fobisch Σ**
  fobisch Σ, als wegbereider van de S vader, doe ik beantwoorden aan 2de tijd van Freuds reconstructie van het ontstaan van het fantasma: "Ik word geslagen door mijn vader"
  - wat maakt van die "vader waardoor ik geslagen word' inderdaad de S vader of NdP?
    - slagen die 'ik' van deze vader krijg, zijn dubbelzinnig – ze betekenen terzelfder tijd
      - "Ik zie je graag"
      - "Ik zie je niet graag"
    - zin "Ik word geslagen door mijn vader" is Ubw, kan onmogelijk herinnerd worden
      – ook niet binnen de overdracht
      Freud moet die tijd zelf construeren = verplichte tussentijd
  - Slagen door vader = verwijzing naar castratie?
  - infantiele fobie = klinisch Σ van die Ubw S vader of NdP – die castreert
    "Ik word geslagen door de vader" wordt nooit herinnerd
    maar Hans' paardenfobie lijkt daar wel een klinische uiting=Σ van
    - Hans had eerst 'goede objectrelatie' met paarden, was er niet van weg te slaan
    - trauma metamorfoseert dat imaginair geliefde paard tot S
      cf. declencherend moment fobie:
      op wandel met mama ziet Hans een gevallen paard – dat *grossen Krawall schlagt*
      = luid te keer gaat, herrie maakt, door wild in het rond te stampen
      - *Krawall* verwijst niet alleen naar seksualiteit moeder, naar R van de vrouw-in-de-moeder
      - *Krawall* verwijst ook naar 'geslagen worden' door S vader, naar NdP

- **tijd V: fantasieën = S van het I vanuit de S van het fobisch Σ**
  - hoe komt subject nu tot het eigenlijke fantasma "Een kind wordt geslagen"?
    hoe overgaan van 2de naar 3de tijd fantasme, van fobisch S of Σ naar fantasma?
  - onduidelijk in Freuds metapsychologische constructie van ontwikkelingsgeschiedenis fantasma
    maar wordt duidelijk in Freuds klinische analyse van Hans' fobie
    toppunt fobie
    - Hans durft ouderlijk huis niet meer uit, uit schrik voor paarden
      - slaan (*Krawall*)
      - gat (zwarte vlek)
      - plots in gang schieten (met verhuiswagen achter zich)

      = fysieke remming (in elke fobie)
    - in gesprekken met 'analytisch verlichte' vader begint Hans er ongeremd op los te fantaseren
      - hoe moeten we die stortvloed aan fantasieën interpreteren?
        - vanuit postfreudianen: quasi-delirante *borderline*-pathologie …
        - vanuit Lévi-Strauss structurele antropologie: fantasieën vergelijkbaar met mythes …
          - Lévi-Strauss
            - mythe
              - aantal S
              - die I organiseren
              - om zo het R ahw in te kapselen, op te lossen
            - opeenvolging fantasieën vergelijkbaar met ontwikkeling ene mythe uit andere
              - alle mogelijke permutaties van S, voortdurend andere combinaties van S
              - die I voortdurend anders organiseren
              - op zoek naar de best oplosbare vorm van dat onmogelijke R
          - Lacan aanvullingen:
            - R = de vrouw-in-de-moeder
            - permutaties S draaien rond gefixeerde S1 = *cristal signifiant de sa phobie développe autour du cristal signifiant de sa phobie toutes les permutations possibles d'un nombre limité de signifiants (…) la solution de l'impossible par l'exhaustion de toutes les formes possibles d'impossibilités rencontrées dans la mise en équation signifiante de la solution.* (E519)
      - mijn stelling:
        Hans' fantasieën'= zoektocht naar de definitieve mythe of het fantasma, als beste oplossing voor het onmogelijke R van de moeder-in-de-vrouw
        welk fantasma vindt Hans door zo wild vanuit zijn fobie te fantaseren?
        wat is Hans' alternatief voor "Een kind wordt geslagen"?

- **tijd VI: basisfantasma en identificaties**
  - maar vooraleer Hans' fantasma te bekijken, eerst iets meer over het fantasma op zich, vanuit het paradigmatisch fantasma "Een kind wordt geslagen"
    - <u>structuur of scenario fantasma = 3 posities nl subject, object en agens</u>
      - subject
        - op het eerste zicht is subject afwezig
          – afwezig als weten: "Een kind wordt geslagen, ik weet niets meer"
        - bij nader toezien duikt subject op
          – duikt op als blik: " Een kind wordt geslagen, ik kijk waarschijnlijk toe"
      - object
        - op het eerste 'zicht' wordt maar één kind geslagen
        - bij nader toezien gaat het om massa's jongetjes
          – jongetjes worden verzameling via gemeenschappelijke 'trek': "op poep geslagen"
      - agens
        - op het eerste 'zicht' niet duidelijk wie slaat
          – allerlei schimmige figuren
        - vader verschijnt in elk geval nooit in hoogsteigen persoon
          – bij aandringen verschijnen hoogstens vadersubstituten

        afwezige vader is voor Lacan de zuiverste vorm van S vader = NdP
    - <u>functie fantasma = formatteren genot</u>
      fantasma leidt tot masturbatiedwang
      cf. plaats van het genot in de ontwikkelingsgeschiedenis van het fantasma
      - infantiele orgasme = subject passief onderworpen aan eerste genot uit eigen penis traumatisch omdat dit I of duale relatie met moeder doorbreekt
      - masturbatie = actieve herhaling van dat 'trauma' – in een poging om het te beheersen
      - door fantasma wordt die masturbatie echter een dwang, een herhalingsdwang
        = subject opnieuw passief onderworpen aan oncontroleerbaar genot.
        cf. schaamte bij bekentenis fantasme:
        - niet voor feit masturbatie (cf. cynisme)
        - wel voor het moeten masturberen bij bepaalde voorstelling (zoals "Een kind wordt geslagen")
  - <u>terug tot Hans – fantasma?</u>

- terug tot Hans – Hans' fantasma?
  - wordt Hans' fobie ook afgesloten met dergelijk basisfantasma – fantasma met 3 posities, dat zijn genot formatteert?
  - Hans' permutatie van S rond *cristal signifiant de la phobie* blokkeert op 1 beeld, op 1 fantasie nl zgn 'loodgietersfantasie'
    - "loodgieter vraagt penis &poep te tonen, nijpt beide af met een tang en geeft grotere poep"
    - functie van dat fantasma
      - tov R van verlangen van de moeder, tov vrouw-in-de-moeder
        met dat anale object van de grotere poep is Hans meer op zijn gemak, als moeder hem in bad doet of op WC-pot zet: grotere poep vult het gat in de Ander beter op
      - tov vader, tov S vader als NdP
        via groter poep lijkt Hans de verzameling van door S vadersubstituten op de poep geslagen jongetjes te kunnen vervoegen …
  - fantasma echter niet enige element in oplossing probleem met de vrouw-in-de-moeder
    ogv zijn paardenfobie komt ook nog de identificatie van het Ik-ideaal tot stand
    Hans zegt dat zijn zus Paarden slaat
    - zou ze al gedaan hebben nog voordat ze geboren was, toen ze nog in buik van mama zat, tijdens een bepaalde reis zou men dat zusje uit de koffer=buik van mama gehaald hebben en op de bok van de koets gezet hebben waar ze met de zweep paarden zou geslagen hebben …
    - in elk geval: zusje is niet bang voor paarden die *Krawall* met hun benen maken, maar durft tegen die paarden zelf *grossen Krawall schlagen* (= luid tekeer gaan)

    voor Lacan betekent dit dat zus Hans' voorbeeld of ik-ideaal is
  - einde fobie
    - loodgietersfantasma + Ik-ideaal van de zus die paarden slaat
      = atypische oedipale oplossing van angstwekkende *désir de l'Autre* of vrouw-in-de-moeder
    - eenmaal fantasma en identificatie geïnstalleerd, deemstert Hans' fobie snel weg

- **Σ nadien? na de puberteit, in volwassenheid**
  - cf. fundamentele JAM Sém 1982-1983: "Du Σ au fantasme … et retour"
    - *van het fobisch Σ tot het fantasma* – hebben we juist bekeken
    - *… en terug tot Σ*
  - verschijnt er nieuw Σ ogv fantasma?
    cf. geval Hans achteraf, longitudinale studie
    - aanvankelijk zonder Σ?
      Freud zag Hans terug toen hij 19j was
      - *stattliche*=flinke knaap, zonder *Hemmungen* of *Beschwerden* – ondanks scheiding ouders
      - geen herinnering meer aan fobie en PA ervan die hem tot fantasma en Ik-ideaal bracht
        wel vage herinnering aan reis waarop mama zwanger was van zus – die uit mama's buik mama zou gekomen zijn om paarden te slaan (en zo zijn ik-ideaal te worden)
    - later toch soort nieuw Σ?
      Herbert Graf (echte naam Hans) werd operaproducer – oa New York Metropolitan
      is operaproducer zijn een Σ? En heeft dat Σ met het fantasma te maken?
      - operaproducer heeft in elk geval iets met vader te maken
        getuigt misschien van impact NdP – vader was oa muziekcriticus
      - maar heeft operaproducer voor Herbert Graf ook iets met fantasma te maken?
        - cf. ensceneert "Der Rosenkavalier" in 1956 (46 j na gevalsstudie)
          – met primeur (in alle muziekgeschiedenissen): levende paarden op scène!
          - gouden koets getrokken door 2 echte paarden op scène!!
            The production was designed by Rolf Gerard and staged by Herbert Graf, and between them they devised a few engaging and unviolent innovations. One was having Octavian arrive at Faninal's in view of the audience in a golden coach drawn by two live horses.
          - Vrouwelijke koetsier op de bok – die paarden slaat??
        - 2 interpretaties mogelijk:
          - met dat Σ van operaproducer blijft Herbert Graf binnen het fantasma
            je zou kunnen zeggen dat de grote Herbert Graf de blik ensceneert
            = degene die staat te kijken hoe de slaande paarden geslagen worden
          - maar de manier waarop hij operaproducer is, met de uitvindingen, die hij daarbij doet zou ook een Σ aan gene zijde van fantasma, buiten het fantasma kunnen zijn – een sinthoom
            daarvoor echter te weinig info

II

Σ GEBASEERD OP HET FANTASMA

bronnen

- cf. Lacan Sém XXIII + mijn bijdrage in iNWiT 2 over het Σ
- cf. youtube (*Joyce love letters* of *dirty letters*) – hilarisch, zoals elk Σ gebaseerd op fantasma

Joyce

Even lacaniaanse geval Joyce situeren

Wat is zijn probleem? En hoe lossen Σ en fantasma dat op?

- Probleem
  - 3 registers S=taal, R=genot, I=lichaamsbeeld niet verknoopt
  - verknoping gebeurt normaliter via NdP = liefde tot de dode vader
    NdP = ontdubbeling S ring van taal, element uit S universum
    NdP bij Joyce verworpen
- oplossing – in 2 tijden
  - 1ste tijd oplossing Joyce – in soort paniek
    - Ineenklikken S=taal met R=genot
      = klinisch fenomeen van opgelegde woorden
      Joyce belegerd door S in R, met dodelijk genot dat daarmee gepaard gaat
    - I ring op zijn eentje blijvend, los van alles
      = klinisch fenomeen dat Joyce met het grootste gemak afstand doet van zijn lichaam en de daarmee geassocieerde gevoelens bv als hij geslagen wordt
  - 2de tijd oplossing Joyce – werk, constructie van Σ
    - Verknoopt I=lichaamsbeeld met ineengeklikte R=genot en S=taal
      - via ontdubbeling enige vrije ring, nl I ring (ipv ontdubbeling S ring)
      - via nieuw I nl ego dat niet meer op spiegelbeeld gebaseerd is, maar op letter/schrijven
        - geen spiegelego maar een soort literair ego (ipv van de S NdP)
        - interessant bij Joyce: nieuwe I of literaire ego krijgt achtereenvolgens 3 vormen waarbij het zijn functie als Σ, om de I en R-S te verknopen, alsmaar beter vervult een soort vooruitgang van het I Σ, een alsmaar beter, beter houdbaar I Σ
          1. Zijn autobiografisch personage als Σ
             – meer bepaald Stephen Daedalus als The Artist
          2. Zijn vrouw Nora als Σ
             – meer bepaald het obsceen beschreven lichaam van zijn vrouw Nora
          3. Zijn schrijverschap zelf als Σ
             – meer bepaald nieuwe manier van schrijven en de Naam die hij daarmee maakte

          hier enkel over de 2 laatste I Σ – die effectief in verband houden met fantasma
          2. vrouw Nora = Σ dat volledig op een fantasma is gebaseerd
          3. schrijverschap = Σ dat niet meer op fantasma gebaseerd is, Σ aan gene zijde van het fantasma

      bijkomende elementen die toelaten om R=genot, S=taal en I=lichaamsbeeld te verknopen = Σ
      - ontdubbeling I ring, dat nieuwe I, dat schrijversego = Σ van Joyce
      - ook ontdubbelding S ring, zgn NdP (liefde tot dode vader) = Σ nl hét Σ van neuroticus
    - doel/gevolg van die verknoping
      - lichaamsbeeld valt niet meer van hem af
      - S=taal belegert hem niet meer in het R

Vrouw als Σ – gebaseerd op fantasma
Nora als Σ van Joyce – gebaseerd op een hoorndragerfantasma

- Kort na dood van moeder leert Joyce tijdens een nachtelijke kroegentocht door Dublin Nora kennen – en vertrekt hij met haar in het grootste geheim uit Dublin – voor wat een definitieve ballingschap uit Dublin zou blijken te worden
- Na een paar jaar met Nora in Triëste (Italië) samengehokt te hebben, keert hij nog één keer terug naar Dublin – om hun zoon aan zijn familie te tonen
- In Dublin gaat Joyce volledig door het lint op het moment dat een van zijn vroegere drinkebroers suggereert dat hij iets met Nora had op het moment dat Joyce met haar 'emigreerde'
  door het lint gaan betekent dat Joyce's verhouding tot Nora ahw binnenste buiten gekeerd werd – waarbij duidelijk werd welke functie Nora tot op dat moment voor hem gehad had, als Σ én op welke manier dat Σ op een fantasma gebaseerd was
  - Nora als Σ = Nora's lichaam past zijn lichaam als een handschoen
    - Aan de ene kant idealiseert Joyce Nora's ziel als die van de perfecte, zuivere Ierse vrouw – en om dat zo te houden mag ze noch echtgenote noch moeder worden – want dat zijn 2 vormen van degradatie van die zuivere Ierse vrouw
      – een soort Ik-ideaal dus
    - Maar anderzijds blijkt Joyce ook seksueel verslaafd aan Nora's lichaam
      hij voelt zich maar goed in zijn vel, de pel van zijn lichaam blijft maar rond hem zitten als hij op tijd en stond in Nora's lichaam kan zitten, als de pel van Nora's lichaam zich rond de pel van zijn eigen lichaam sluit
      – we kunnen dat het ideale ik noemen, in die zin dat Nora's lichaam ipv het spiegelbeeld komt normaliter voel je je thuis in je lichaam in de mate dat je je met je spiegelbeeld identificeert, bij Joyce is dat in de mate dat hij het lichaam van Nora penetreert – een soort *coïto ergo sum*

    Lacan resumeert dat als
    - *Nora ne sert à rien* = dat is de idealisering
    - *Mais elle le serre comme un gant* = dat is de functie van haar lichaam om hem tegen het loslaten van zijn lichaam te beschermen
  - Op het moment dat Joyce even terugkeert naar Dublin wordt de Σ-functie van Nora's lichaam overhoop gehaald – Lacan zegt dat de handschoen die Nora's lichaam voor Joyce was, op dat moment ahw brutaal binnenste buiten gekeerd wordt
    - Dat gebeurt door de zatte bekentenis van een vriend dat hij juist seks had gehad met Nora op het moment dat Joyce met haar uit Dublin vluchtte – en dat moet een zeer gevoelige snaar geraakt hebben bij Joyce, want hij was voor de rest van zijn verblijf in Dublin volledig van de kaart
    - Dat de handschoen die Nora tot op dat moment voor Joyce was ahw binnenste buiten gekeerd werd, betekent dat Joyce's seksuele verhouding met Nora compleet ontregeld geraakt
      - Om te beginnen kan haar lichaam niet meer fungeren als een meta-pel om de pel van zijn eigen lichaam op zijn plaats te houden
      - Maar het betekent ook dat er een boel dingen verschijnen die al die tijd in die handschoen van haar lichaam verborgen zaten – Joyce wordt zich bewust van een aantal dingen, hij geraakt in 2 dimensies seksueel geobsedeerd door 'iets' in Nora's lichaam – en daarrond, rond die 2 assen ontstaat met Nora een korte maar heel hevige en obscene briefwisseling een soort pervertering van zijn verhouding tot Nora:
        verschenen tijdens Sém XXIII – Lacan meteen geïntegreerd, echter enkel perverse kant, en dus niet fantasmatische kant
        - Enerzijds verschijnen allerlei objecten a

- Joyce wil dat Nora hem uitgebreid over Pis en kak schrijft – haar vuilheid op dat vlak wekt enerzijds zijn weerzin maar anderzijds windt hem dat ook geweldig op
  - *Brown arsed fuckbird*
  - *Piss of the duchess*
- Cf. youtube James Joyce's Love Letters (oa Paget Brewster uit "Friends"!)
  2 or 3 laten horen
  beginnen er vol goede moed aan, maar uiteindelijk compleet gedegouteerd

- Anderzijds verschijnt de fallus – van de andere man = fantasma
  - Eerst voelt Joyce zich geweldig in zijn narcisme gekrenkt dat Nora achter zijn rug seks met andere man zou gehad hebben
  - Maar dat soort I gevoelens glijdt zoals altijd bij Joyce, heel snel van hem af en maakt plaats voor grote opwinding bij het gedacht dat zijn Nora het met andere mannen had gedaan of nog zou doen – een genot in het bedrogen worden dus Joyce wil dat Nora hem zo uitgebreid en gedetailleerd mogelijk schrijft over haar vroegere seksuele ervaringen met andere mannen en haar huidige seksuele verlangen naar andere mannen – hoe meer andere mannen Nora bekend gekend te hebben hoe meer Joyce zich tot haar aangetrokken voelt
  - In de loop van die briefwisseling verschijnt inderdaad wat we kunnen bestempelen als een hoorndragersfantasma, het fantasma van een *cuckold* of bedrogen echtgenoot te zijn, bedrogen te worden door een vrouw die volledig onderworpen is aan de fallus van de Andere Man, de fallus van om het even welke ander man
    dat fantasma wordt in die briefwisseling ontvouwd, geconstrueerd zelfs
    cf. ik hoorndragersfantasma uitgebreid geanalyseerd in boek over fantasme, nav Duchamps meesterwerk "La mariée mise à nue par ses célibataires, même"
    vrijgezelllen = vrienden die met bruidegom avond voordien op zuipen zetten (vrijgezellenavond, dus niet 'echte vrijgezellen', maar de vrienden van de bruidegom – cf. *Kranzelherren*)

  dat schrijven – over Nora's anale&urethrale kantjes en haar bedrog van Joyce – leidt tot
  - vooreerst masturbatiedwang bij Joyce, in Dublin
  - daarna, terug in Triëste, ook tot un *drôle de rapport sexuel* (Sém XXIII, 83)
    waarin Nora's lichaam in zijn functie van Σ voor Joyce hersteld is (Sém XXIII,101)
    cf. drôle de guerre = oorlog zonde openlijke vijandigheden = schemeroorlog
    Joyce en Nora in seksuele schemerverhouding = allebei in hun stelling – met af en toe een incidentje en wat over en weer geroep
    - Nora die af en toe een beetje meegaat in anale en urethrale infantiele perversies – complete horigheid Joyce
    - Nora die af en toe suggereert dat ze wel een zou kunnen meegaan in zijn fantasmatisch scenario van een hoorndrager te zijn

- Die seksuele schemerverhouding – mogelijk gemaakt doordat Nora voor Joyce een Σ is maar uiteindelijk beu
  - Nora beu – om mee te moeten spelen
  - Joyce ziet impasse – traversée hoorndragersfantasme in Ulysses, met Nora als Molly Bloom – waaraan Nora zo een hekel had, omdat Joyce daarin bewees "dat hij niets van vrouwen kent"

  Leidt tot definitieve exil du rapport sexuel (XX, 132) = verbanning uit seksuele verhouding – doordat Nora niet meer Σ is voor Joyce, Σ gebaseerd op partiële perverse driften, objets a – en fantasma van de hoorndrager, verhouding tot de fallus

III

SINTHOOM
Σ AAN GENE ZIJDE VAN HET FANTASMA
Σ GEBASEERD OP DE PULSIE

bronnen

- cf. Lacan Sém XXIII + JAM “Sinthome: mixte Σ et fantasme” (1987, Cause freudienne 39) misleidende titel – moet zijn: *mixte de Σ et de pulsion* !!
- cf. getuigenissen passe werkgroep School en passe

NOG UIT TE WERKEN